

WYBRANE METONIMIE POJĘCIOWE W DOMENIE RADOŚCI WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU CHIŃSKIM

ABSTRACT: The purpose of this article is to present the phenomenon of metonymy in Mandarin Chinese using the example of emotion. After introducing the theory that explains what metonymy is and how it is understood in contrast to metaphor, examples of metonymic expressions realizing conceptual metonymy for the domain of emotion and, more narrowly, joy are presented. The starting point is the assumption of cognitive linguistics that the language and the conceptual system are in a relationship, and that the mental mechanism linking them allows to describe reality and understand it according to a subjective interpretation of the world. The examples presented in this article will show how emotions are conceptualized in Chinese.

KEYWORDS: metonymy, conceptual metonymy, cognitive theory of metaphor, emotions, Mandarin Chinese

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja zjawiska metonimii w języku chińskim na przykładzie emocji. Po wprowadzeniu teorii, która objaśnia, czym jest metonimia i jak jest rozumiana w kontraście do metafory, przedstawione zostały przykładowe wyrażenia metonimiczne realizujące metonimię pojęciową dla domeny emocji i, węższej, radości. Punktem wyjścia jest założenie językoznawstwa kognitywnego, że język i system pojęciowy pozostają w związku, a myślowy mechanizm łączący je pozwala opisywać rzeczywistość i rozumieć ją zgodnie z subiektywną interpretacją świata. Przykłady zaprezentowane w niniejszym artykule pokażą, jak konceptualizowane są emocje w języku chińskim.

WPROWADZENIE

Trudno nie rozpocząć rozważań nad metonimią od relacji języka i procesów myślenia o rzeczywistości w nim wyrażanej. Nie sposób skoncentrować się na metonimii pomijając metaforę i główne dzieło Lakoffa i Johnsona (Lakoff i Johnson). Dopiero mając pewne odniesienie do metafory można poznać specyfikę mechanizmu metonimizacji – procesu poziomu pojęciowego. Aby docelowo przeanalizować konkretną emocję – emocję radości, należy odpowiedzieć sobie na pytania: czym jest metonimia pojęciowa, jakie są typy metonimii w konceptualizacji emocji, spojrzeć na powszechne metonimie w domenie emocji w języku chińskim, i wtedy przejść do metonimii w domenie emocji radości w języku chińskim.

W ujęciu kognitywnym metaforyzacja to proces, który zachodzi w umyśle człowieka w wyniku rzutowania wiedzy z jednej domeny na drugą. W ten sposób powstają schematyczne metafory pojęciowe, dające możliwość stworzenia nieograniczonej liczby językowych wyrażań metaforycznych (metafor językowych), będących ich realizacjami na powierzchni języka (Lakoff i Johnson, s. 27–28; Lakoff, s. 208–209; Yu 1998, s. 14; Pawelec, s. 38). Oprócz metafor pojęciowych w procesie konceptualizacji domen abstrakcyjnych wykorzystywana jest także metonimia.

Zarówno metafora, jak i metonimia są wszechobecne w myśleniu, języku i komunikacji. Nie są jedynie zjawiskiem charakterystycznym dla literatury czy retoryki. Są

powszechne nie tylko w języku codziennym, ale także w dyskursie specjalistycznym i naukowym. Ich użycie nie jest świadome i dobrowolne. Wiele skonwencjonalizowanych wyrażeń w rzeczywistości zawiera językowe wyrażenia metaforyczne i metonimiczne, których użytkownicy języka nie są świadomi (Lakoff i Johnson, s. 26–27; Lakoff, s. 202; Jäkel, s. 20–21, 42).

Wiele istotnych dla człowieka pojęć to pojęcia abstrakcyjne (np. emocje, komunikacja, czas). Struktura niektórych z tych pojęć jest niemal wyłącznie metaforyczna, więc myślenie i mówienie o nich jest możliwe jedynie za pośrednictwem metafory pojęciowej. Lakoff i Johnson (s. 111) za przykład pojęcia, którego struktura jest niemal w całości metaforyczna, podali pojęcie MIŁOŚĆ. Chcąc mówić o miłości musimy odwołać się do którejs z metafor pojęciowych, których domeną docelową jest MIŁOŚĆ. Wyrażenia niemetaforyczne dotyczące miłości właściwie nie istnieją. Jest to cecha charakterystyczna dla pojęć związanych z emocjami, które trudno jest odnieść do bezpośredniego doświadczenia, więc trzeba je pojmować pośrednio poprzez metaforę pojęciową. Treści metafory pojęciowej nie można sparafrazować używając języka dosłownego. Tylko poprzez metaforę pojęciową możliwe jest oddanie wszystkich aspektów danego pojęcia. Ponadto, liczba językowych wyrażeń metaforycznych, będących realizacjami jednej metafory pojęciowej jest właściwie nieograniczona (Jäkel, s. 34–35, 44–45).

W trakcie procesu metaforyzacji na domenę docelową rzutowana jest tylko część wiedzy o domenie źródłowej. Tylko niektóre aspekty domeny źródłowej są wykorzystywane do konceptualizacji domeny docelowej (Lakoff i Johnson, s. 32–35; Jäkel, s. 39, 45).

Dla przykładu, w metaforze CZAS TO PIENIĄDZ rzutowane są aspekty dotyczące wydawania, inwestowania, oszczędzania, tracenia czy pożyczania. Dlatego możemy używać tych terminów w kontekście czasu, np.:

CZAS TO PIENIĄDZ

To kosztuje mnie wiele czasu.

Zainwestowałem w nią dużo czasu.

Możemy tym sposobem zaoszczędzić wiele czasu.

Odłóż trochę czasu na grę w ping-ponga.

Nie mam czasu do stracenia.

Żyje pożyczonym czasem.

Zaczyna brakować ci czasu.

Jednak nie możemy mówić o oddawaniu czasu, co w przypadku pieniędzy byłoby całkowicie poprawne. Ten aspekt wiedzy dotyczącej domeny źródłowej, jaką są pieniądze, nie został rzutowany na domenę docelową pojęcia czasu.

Ponieważ jedna domena źródłowa dostarcza jedynie częściową strukturę pojmowania domeny docelowej, dlatego dla jednej domeny docelowej możemy wyróżnić wiele alternatywnych metafor pojęciowych, które skupiają się na różnych aspektach (Lakoff i Johnson, s. 115, 135). CZAS TO PIENIĄDZ nie jest jedyną metaforą, w której domeną docelową jest czas. Alternatywną, równie powszechną metaforą, jest CZAS TO RUCHOMY PRZEDMIOT. Można wskazać wiele realizacji tej metafory w języku codziennym, np.:

CZAS TO RUCHOMY PRZEDMIOT

Czas:

- biegnie
- leci
- (jeszcze nie) nadszedł
- ucieka

Obie metafory CZAS TO PIENIĄDZ i CZAS TO RUCHOMY PRZEDMIOT dotyczą tej samej domeny docelowej, jednak skupiają się na zupełnie innych aspektach. Metafora CZAS TO PIENIĄDZ podkreśla wartość czasu, jaką ma on w naszej kulturze, natomiast metafora CZAS TO RUCHOMY PRZEDMIOT skupia się na przemijalności czasu. Każda z tych metafor dotyczy domeny docelowej pojęcia czasu, obie mają wiele realizacji w języku, różnią się między sobą pod względem ogniskowania rzutowanej wiedzy z domeny źródłowej na domenę docelową (Jäkel, s. 40–41, 45).

Lakoff i Johnson w *Metaforach w naszym życiu* (s. 26, 36–42, 48–63) wprowadzili topologiczne rozróżnienie metafor pojęciowych na: metafory strukturalne, metafory orientacyjne i metafory ontologiczne, zaliczając personifikacje do szczególnych przypadków metafory ontologicznej. Zwrócili również uwagę, że w konceptualizacji abstrakcyjnych domen docelowych ważną rolę odgrywa również metonimia pojęciowa. Jest ona osobnym procesem poznawczym, nie jest rodzajem metafory.

METONIMIA POJĘCIOWA

Metonimia pojęciowa nie jest rodzajem metafory. Jest to odrębny proces, który również odgrywa ważną rolę w postrzeganiu i konceptualizacji rzeczywistości (Lakoff i Johnson, s. 59). Metonimia

nie jest po prostu chwytem poetyckim czy retorycznym. Nie jest też jedynie sprawą języka. Pojęcia metonimiczne [...] stanowią część naszego codziennego myślenia, działania i mówienia (Lakoff i Johnson, s. 60).

Początki badań nad metonimią związane są, podobnie jak w przypadku metafory, z *Poetyką* Arystotelesa. W świetle klasycznej teorii, metonimia nie tylko była uważana za środek stylistyczny i retoryczny, ale została również uznana za rodzaj metafory. Zwrot w podejściu do metonimii nastąpił wraz z rozwojem językoznawstwa kognitywnego i wydania *Metafor w naszym życiu* Lakoffa i Johnsona (Bierwiazzonek, s. 227–228).

W definicji badań kognitywnych metonimia jest to

proces poznawczy, w którym jeden element pojęciowy, nośnik, umożliwia mentalny dostęp do innego elementu pojęciowego, elementu docelowego, w obrębie tej samej domeny (Kövecses 2010, s. 173, tł. za Bierwiazzonek, s. 232).

Podobnie jak metafora, jest ona zjawiskiem pojęciowym, a językowe wyrażenia metonimiczne to jej realizacje (Kövecses 2010, s. 173). Wyrażenia metonimiczne są systematyczne, a nie przypadkowe. Można wyróżnić następujące metonimie pojęciowe (Lakoff i Johnson, s. 58–63):

CZEŚĆ ZA CAŁOŚĆ¹

No, ruszże tyłek!²

Mam nowe cztery kółka.

PRZEDMIOT ZA PRODUCENTA (AUTOR ZA DZIEŁO)

Kupił Forda.

On lubi czytać Markiza de Sade.

PRZEDMIOT ZA UŻYTKOWNIKA

Hala maszyn ma dzisiaj wolne.

To nasza najlepsza rakieta turnieju.

KIERUJĄCY ZA KIEROWANEGO/RZECZ KIEROWANĄ

Napoleon wygrał pod Waterloo.

Jakiś Mercedes rozbił mi tył.

INSTYTUCJA ZA OSOBY ODPOWIEDZIALNE

Uniwersytet nigdy się na to nie zgodzi.

Nie pochwalam działań rządu.

MIEJSCE ZA INSTYTUCJĘ

Kreml zagroził bojkotem następnej rundy rozmów.

Hollywood nie jest już taki jak dawniej.

MIEJSCE ZA WYDARZENIE

Pamiętajcie o Hiroszimie.

Watergate zmieniło naszą politykę.

Wszystkie podkreślone pojęcia są elementami-nośnikami, które umożliwiają mentalny dostęp do elementów docelowych (nie należy ich mylić z domenami docelowymi). W ten sposób metonimie umożliwiają nam conceptualizowanie jakiejś rzeczy bądź pojęcia przez odniesienie do czegoś innego – nośnika. Istotne jest, że nośnik i element docelowy w przestrzeni mentalnej nie są od siebie zbyt oddalone, są elementami jednej domeny. Jest to najważniejsza różnica pomiędzy metonimią a metaforą (Kövecses 2010, s. 171–173).

METONIMIE POJĘCIOWE W DOMENIE EMOCJI

Metonimie pojęciowe w domenie emocji opisują reakcje fizjologiczne i zachowania wywołane daną emocją. Emocje są rozumiane jako sekwencja następujących po sobie etapów. Najbardziej podstawowa struktura składa się z trzech etapów: przyczyna emocji → doświadczenie emocji → reakcja emocjonalna (reakcja fizjologiczna lub zachowanie wywołane emocją; Kövecses 2000a, s. 64; Kövecses 2002, s. 114). Ponieważ reakcja emocjonalna jest częścią doświadczenia emocjonalnego, dlatego metonimie, które je opisują, są metonimiami typu CZEŚĆ ZA CAŁOŚĆ (Nowakowska-Kempna 2000a, s. 27; Nowakowska-Kempna 2000b, s. 76–77; Kövecses 2002, s. 118). Można wyróżnić dwa

¹ Jest to szczególnie przypadek metonimii, nazywany synekdochą.

² We wszystkich przykładach wyrażenia metonimiczne zostały wyróżnione podkreśleniem.

podrzędne typy metonimii występujących w konceptualizacji emocji: FIZJOLOGICZNE OBJAWY EMOCJI ZA EMOCJĘ oraz ZACHOWANIE JAKO OBJAW EMOCJI ZA EMOCJĘ.

Wśród objawów fizjologicznych towarzyszących emocjom często pojawia się zmiana wyrazu twarzy, zmiana (wzrost lub spadek) ciśnienia bądź temperatury ciała, zmiana funkcjonowania różnych narządów. Fizjologiczne objawy emocji nie zawsze są widoczne dla osób trzecich. Poniżej przedstawiono przykłady językowych realizacji metonimii pojęciowej FIZJOLOGICZNE OBJAWY EMOCJI ZA EMOCJĘ (Nowakowska-Kempna 1995, s. 136–152):

krew napłynęła x do twarzy
 przebiegają x ciarki po plecach
 twarz x pobladła
 serce wyskakuje x z piersi
 włosy stają x dęba
 x zaczerwienił się po czubek nosa

Reakcja emocjonalna obejmuje również reakcje motoryczne i zachowania wywołane emocjami. Wśród częstych reakcji emocjonalnych można wyróżnić wzrost lub spadek ogólnej aktywności ciała. Reakcje emocjonalne są widoczne dla osób trzecich. W języku polskim występują następujące przykłady językowych wyrażen metonimicznych, będących realizacjami metonimii pojęciowej ZACHOWANIE JAKO OBJAW EMOCJI ZA EMOCJĘ (Nowakowska-Kempna 1995, s. 136–152):

x podnosi brwi do góry
 x tańczy z radości
 pod x ugięły się nogi
 x krzywi buzię
 x wytrzeszcza oczy
 łzy trysnęły z oczu x

POWSZECHNE METONIMIE POJĘCIOWE W DOMENIE EMOCJI W JĘZYKU CHIŃSKIM

Metonimia pojęciowa, obok metafory, jest drugim podstawowym narzędziem wykorzystywanym do konceptualizacji emocji. Podczas, gdy w językach indoeuropejskich metonimie pojęciowe w domenie emocji występują stosunkowo rzadko, w języku chińskim są one dużo bardziej powszechne (King, s. 34). W języku chińskim można zaobserwować tendencję do częstszego wykorzystywania części ciała w konceptualizacji uczuć (Yu 1998, s. 56, 70; King, s. 41–42) realizowane na dwa wyżej omówione sposoby.

Pierwszy typ realizacji metonimii odwołuje się do FIZJOLOGICZNYCH OBJAWÓW EMOCJI ZA EMOCJĘ. Fizjologiczne objawy emocji dzielą się na objawy zewnętrzne, które mogą zostać dostrzeżone przez osoby trzecie, oraz wewnętrzne, które nie są widoczne dla osób trzecich, są jedynie odczuwane przez osobę, doświadczającą emocji. Wśród zewnętrznych objawów można zaobserwować m.in. zmianę koloru i wyrazu twarzy, które obrazują przykłady (1) i (2), drgawki – przykład (3) i potliwość – przykład (4) (Ye, s. 310–322).

(1)

羞 得 红 肿 了 脸面
xiū de hóng zhǒng le liǎnmiàn
 zawstydzony POT/DEG³ czerwienić puchnąć PART⁴ twarz

„wstydzić się do tego stopnia, że twarz się zaczerwieniła i spuchła” (Ye, s. 313)

(2)

满面笑容
mǎn miàn xiào róng
 pełna twarz śmiać się twarz, wygląd
 „twarz jest pełna uśmiechu” (King, s. 133)

(3)

吓 得 直 哆嗦
xià de zhí duōsuo
 bać się POT/DEG po prostu trząść się
 „trząść się ze strachu” (King, s. 110)

(4)

急 得 通 身 流汗
jí de tōng shēn liúhàn
 niespokojny POT/DEG cały ciało pocić się
 „pocić się na całym ciele z niepokoju” (King, s. 76)

Wśród wewnętrznych fizjologicznych objawów emocji najczęściej występują: reakcja organów wewnętrznych wywołana emocją – przykłady (5)–(8), zmiana temperatury i ciśnienia ciała (wzrost lub spadek) – przykłady (9)–(11), odczuwanie bólu – przykłady (12). Objawy te nie są widoczne dla osób trzecich, mogą być jedynie odczuwane przez osobę, doświadczającą emocji. Jednak nie zawsze tak się dzieje, tym bardziej, że w języku chińskim występuje duża grupa wyrażen metonimicznych, opisujących reakcje organów wewnętrznych. Wyrażenia te są często bardzo obrazowe, ale nie są opisem rzeczywistego zachowania organu pod wpływem emocji (Ye, s. 317–322).

(5)

吓 得 心 直 跳
xià de xīn zhí tiào
 bać się POT/DEG serce po prostu skakać
 „być tak przestraszonym, że serce skacze” (King, s. 110)

(6)

心 胆 俱 裂
xīn dǎn jù liè
 serce woreczek żółciowy całkowicie popękany
 „serce i woreczek żółciowy są całkowicie popękane [ze strachu]” (King, s. 117)

³ 得 *de* – partykuła stopnia opisana w dalszej części artykułu.

⁴ 了 *le* – partykuła aspektu dokonanego.

(7)

他	肝	火	很	旺
<i>tā</i>	<i>gān</i>	<i>huǒ</i>	<i>hěn</i>	<i>wàng</i>
on	wątroba	ogień	bardzo	potężny

„ogień w jego wątrobie jest potężny [ze złości]” (Yu 1995, s. 62)

(8)

愁	肠	百	结
<i>chóu</i>	<i>cháng</i>	<i>bǎi</i>	<i>jié</i>
zmartwienie	jelita	sto	węzeł

„ze zmartwienia mieć sto węzłów na jelitach” (Yu 2002, s. 349)

(9)

我	气	得	脸	上	火辣辣	的
<i>wǒ</i>	<i>qì</i>	<i>de</i>	<i>liǎn</i>	<i>shàng</i>	<i>huǒlālā</i>	<i>de</i>
ja	zły	POT/DEG	twarz	na	palący	POSS/NOM ⁵

„Byłem tak zły, że paliła mnie twarz.” (Yu 1998, s. 56)

(10)

心	寒	胆	怯
<i>xīn</i>	<i>hán</i>	<i>dǎn</i>	<i>qiè</i>
serce	lodowate	woreczek żółciowy	tchórzliwy

„serce jest lodowate, a woreczek żółciowy tchórzliwy [ze strachu]” (King, s. 116)

(11)

他	额角	上	暴起	了	青	筋
<i>tā</i>	<i>éjiǎo</i>	<i>shàng</i>	<i>bàoqǐ</i>	<i>le</i>	<i>qīng</i>	<i>jīn</i>
on	skroń	na	wybrzuszyć się	PART	niebieski	żyła

„Na jego skroni pojawiła się niebieska żyła.” (Yu 1995, s. 67)

(12)

气	得	胃	疼
<i>qì</i>	<i>de</i>	<i>wèi</i>	<i>tòng</i>
zły	POT/DEG	żołądek	boleć

„być złym do tego stopnia, że boli żołądek” (King, s. 145)

W drugim typie metonimii można wskazać ZACHOWANIE JAKO OBJAW EMOCJI ZA EMOCJĘ. Zachowanie wywołane emocją zazwyczaj objawia się wzrostem bądź spadkiem ogólnie pojętej aktywności ciała. Wszystkie zachowania mogą być zauważone przez osoby trzecie, natomiast osoba, która doświadcza emocji, może w pewnym stopniu kontrolować dane zachowanie (Nowakowska-Kempna 1995, s. 136–152). Wszystkie poniższe przykłady (13)–(15) obrazują ogólne poruszenie i wzrost aktywności ciała pod wpływem działania emocji.

⁵ 的 *de* – partykuła strukturalna tworząca frazę nominalną.

(13)

急	得	坐	卧	不	安
<i>jí</i>	<i>de</i>	<i>zuò</i>	<i>wò</i>	<i>bù</i>	<i>ān</i>
niespokojny	POT/DEG	siedzieć	leżeć	NEG ⁶	spokojny

„być niespokojnym do tego stopnia, że nie można spokojnie siedzieć ani leżeć” (King, s. 77)

(14)

捶	胸	大	哭
<i>chuí</i>	<i>xiōng</i>	<i>dà</i>	<i>kū</i>
uderzać	klatka piersiowa	duży	plakać

„uderzać się w pierś i rzewnie płakać [z żalu, rozpaczyl” (King, s. 97)

(15)

乐	得	手	舞	足	蹈
<i>lè</i>	<i>de</i>	<i>shǒu</i>	<i>wǔ</i>	<i>zú</i>	<i>dǎo</i>
radosny	POT/DEG	ręka	tańczyć	noga	tańczyć

„być radosnym do tego stopnia, że ręce i nogi tańczą” = „tańczyć z radości” (King, s. 132)

W wyrażeniach metonimicznych, dotyczących emocji w języku chińskim często zastosowana jest konstrukcja gramatyczna z partykułą 得 *de*. Partykuła 得 *de* jest partykułą strukturalną wprowadzającą dopełnienie komplementywne: potencjalne, stanu oraz stopnia.

Pośród piętnastu przytoczonych przykładów wyrażen metonimicznych w języku chińskim, w ośmiu użyto tej partykuły: przykłady (1), (3), (4), (5), (9), (12), (13), (15). W każdym z nich partykuła 得 *de* wprowadza dopełnienie stopnia. Na ich przykładzie można również zaobserwować powtarzający się schemat budowy: przed partykułą 得 *de* zawsze stoi termin nazywający emocję, a za partykułą – reakcja, wywołana daną emocją. Partykuła 得 *de* łączy emocję z reakcją emocjonalną, a wyrażenia tego typu należy tłumaczyć „odczuwać emocję do tego stopnia, że...”.

Tabela 1. Schematyczna budowa wyrażenia metonimicznego z partykułą stopnia 得 *de*, dotyczącego emocji

EMOCJA	PARTYKUŁA STOPNIA 得 <i>de</i>	REAKCJA EMOCJONALNA
--------	----------------------------------	---------------------

Takie językowe wprowadzenie objawu reakcji potwierdza ogólną konceptualizację występującą we wszystkich badanych językach, w której doświadczenie emocjonalne rozumiane jest jako sekwencja następujących po sobie etapów: przyczyna emocji → doświadczenie emocji → reakcja emocjonalna (Ye, s. 311–312). Taka realizacja metonimii (ale także metafory) potwierdza również wyniki badań Susan R. Fussell oraz Mallie M. Moss (Fussell i Moss, s. 128–129) nad metonimiami i metaforami w domenie emocji. Wykazały one, że terminy nazywające emocje często występują z terminami przenośnymi, terminy przenośne stoją za tymi, które nazywają emocje i uzupełniają ich znaczenie.

⁶ 不 *bù* – partykuła przecząca.

METONIMIE POJĘCIOWE W DOMENIE „RADOŚCI” W JĘZYKU CHIŃSKIM

Wśród metonimii pojęciowych w domenie radości można także wyróżnić oba ich rodzaje, które dla tej domeny brzmią: FIZJOLOGICZNY OBJAW RADOŚCI ZA RADOŚĆ oraz ZACHOWANIE JAKO OBJAW RADOŚCI ZA RADOŚĆ. W języku chińskim zewnętrzne objawy fizjologiczne radości mają związek przede wszystkim z wyrazem twarzy. Radość może być widoczna na całej twarzy, jak w przykładach (16) i (17), lub w oczach i ułożeniu brwi – przykłady (17), (18), (19) i (20). Pod wpływem emocji radości oczy mogą się uśmiechać lub szeroko otwierać, natomiast brwi się rozciągają, są rozluźnione lub nawet latają.

(16)

喜 形 于 色

xǐ xíng yú sè

radość kształt w, na wygląd, wyraz twarzy

„radość przybiera kształt na twarzy” = „radość jest widoczna na twarzy” (King, s. 136)

(17)

眉 飞 色 舞

méi fēi sè wǔ

brwi latać wygląd, wyraz twarzy tańczyć

„brwi latają, wyraz twarzy tańczy” (King, s. 135)

(18)

她 眉 开 眼 笑

tā méi kāi yǎn xiào

ona brwi rozciągać się oczy uśmiechać się

„Jej brwi się rozciągnęły, a oczy się uśmiechały.” (Yu 1998, s. 69)

(19)

他 喜 眉 笑 眼

tā xǐ méi xiào yǎn

on radość brwi uśmiechać się oczy

„Jego brwi były radosne, a oczy uśmiechnięte.” (Yu 1998, s. 69)

(20)

她 舒 眉 展 眼

tā shū méi zhǎn yǎn

ona rozluźniać brwi otwierać szeroko oczy

„Jej brwi były rozluźnione, a oczy szeroko otwarte.” (Yu 1998, s. 69)

Bardzo charakterystyczne są też wyrażenia opisujące stany emocjonalne poprzez wygląd brwi i oczu (zawsze w tej kolejności). Wyrażenia tego rodzaju mogą opisywać różne stany emocjonalne: radość, smutek, gniew – przykład (21), niepokój – przykład (22) itd. (Yu 1995, s. 79; Yu 1998, s. 69; Yu 2002, s. 345).

(21)

横 眉 竖 眼

héng méi shù yǎn

poziomy brwi pionowy oczy

„Jego brwi były ułożone poziomo, a oczy pionowo (ze złości).” (Yu 2002, s. 345)

(22)

愁   眉   锁   眼
chóu   méi   suǒ   yǎn
 martwić się   brwi   zamykać na klucz   oczy

„Jego brwi były zmartwione, a oczy zamknięte.” (Yu 2002, s. 345)

Wewnętrzne objawy fizjologiczne radości w języku chińskim mają związek przede wszystkim ze zdrowiem i dobrym samopoczuciem. Widać tu silny związek emocji z teorią medycyny chińskiej, zgodnie z którą pozytywne emocje dobrze wpływają na stan zdrowia i samopoczucie człowieka. Zdania (23) i (24) są przykładami metonimii tego rodzaju.

(23)

心   里   痛快   百   病   消
xīn   lǐ   tòngkuai   bǎi   bìng   xiāo
 serce   w   szczęśliwy   sto   choroba   znikać

„Sto chorób znika, gdy w sercu odczuwa się szczęście.” (King, s. 131)

(24)

笑   笑   话   话   散   散   心
xiào   xiào   huà   huà   sǎn   sǎn   xīn
 śmiać się   śmiać się   rozmawiać   rozmawiać   rozluźniać   rozluźniać   serce

„Śmiech i rozmowa sprawią, że serce się rozluźni.” (King, s. 132)

Wyrażenia metonimiczne będące realizacjami metonimii pojęciowej typu ZACHOWANIE JAKO OBJAW RADOŚCI ZA RADOŚĆ w języku chińskim opisują uśmiech, taniec i skakanie jako zachowania wywołane radością. Wszystkie trzy są bardzo powszechną konceptualizacją radości, która występuje w wielu językach.

Przykłady (25) i (26) opisują uśmiech jako objaw radości. Uśmiech może być uważany za wyraz twarzy, jednak można nad nim zapanować. Nad wyrazami twarzy, opisanymi w przykładach (16)–(20) nie można zapanować, dlatego zostały one zaklasyfikowane do objawów fizjologicznych, a uśmiech do zachowań.

(25)

她   笑   容   满   面
tā   xiào   róng   mǎn   miàn
 ona   uśmiechać się   wygląd, twarz   pełny   twarz

„Jej twarz była pełna uśmiechu.” (Yu 1998, s. 69)

(26)

他   高兴   得   嘴巴   都   合   不   拢
tā   gāoxìng   de   zuǐba   dōu   hé   bù   lǒng
 on   radosny   POT/DEG   buzia   nawet   zamykać   NEG   złączać

„On był radosny do tego stopnia, że nawet nie był w stanie zamknąć buzi (w uśmiechu).”

(Yu 1998, s. 68–69)

Przykłady (27)–(29) opisują tańczenie jako zachowanie, wywołane radością.

(27)

他们	兴奋	得	手	舞	足	蹈
<i>tāmen</i>	<i>xīngfèn</i>	<i>de</i>	<i>shǒu</i>	<i>wǔ</i>	<i>zú</i>	<i>dǎo</i>
oni	podeksytowany	POT/DEG	ręka	tańczyć	stopa	tańczyć

„Oni byli podeksytowani do tego stopnia, że ich ręce i nogi tańczyły.” (Yu 1998, s. 68)

(28)

他们	喜悦	忭	舞
<i>tāmen</i>	<i>xǐyuè</i>	<i>biàn</i>	<i>wǔ</i>
oni	radość	radośnie	tańczyć

„Oni tańczyli z radości.” (Yu 1998, s. 68)

(29)

欢欣	鼓	舞
<i>huānxīn</i>	<i>gǔ</i>	<i>wǔ</i>
rozradowany	uderzać w bęben	tańczyć

„tańczyć i uderzać w bęben (lub inny przedmiot) z radości.” (King, s. 134)

Przykłady (30)–(32) opisują skakanie jako zachowanie, wywołane radością.

(30)

高兴	得	直	跳
<i>gāoxìng</i>	<i>de</i>	<i>zhí</i>	<i>tiào</i>
radosny	POT/DEG	po prostu	skakać

„skakać z radości” (King, s. 133)

(31)

孩子们	高兴	得	活	蹦	乱	跳
<i>háizimén</i>	<i>gāoxìng</i>	<i>de</i>	<i>huó</i>	<i>bèng</i>	<i>luàn</i>	<i>tiào</i>
dzieci	radosny	POT/DEG	żywo	skakać	chaotyczny	skakać

„Dzieci były radosne do tego stopnia, że żywo skakały z miejsca na miejsce.” (Yu 1998, s. 68)

(32)

她们	欢	呼	雀	跃
<i>tāmen</i>	<i>huān</i>	<i>hū</i>	<i>què</i>	<i>yuè</i>
one	radośnie	krzyczeć	wróbel	skakać

„One radośnie pokrzykiwały i skakały jak wróbelki.” (Yu 1998, s. 68).

PODSUMOWANIE

Emocje są stanami silnie związanymi z doświadczeniem cielesnym. Związek ten jest podstawą podobieństw konceptualizacji emocji w różnych językach na całym świecie. Należy jednak pamiętać, że konceptualizowanie, którego podstawą jest fizjologia człowieka, jest bardzo ogólne, dostarcza nam jedynie ogólnych ram konceptualizacyjnych. Kultura i środowisko życia człowieka wypełniają te ramy treścią konceptualizacyjną, nadają właściwy kształt konceptualizowanym pojęciom. Podstawą podobieństw w kon-

ceptualizacji emocji w różnych językach są doświadczenia cielesne, wspólne wszystkim ludziom, natomiast podstawą różnic – uwarunkowanie kulturowe i geograficzne.

Zaprezentowane wyrażenia metonimiczne w domenie emocji / emocji radości, w języku chińskim potwierdzają istnienie w języku elementów pojęciowych stanowiących nośnik konceptualizacji powszechnych metonimii pojęciowych. Gdy dla metafory jest to rzutowanie między domenami, dla metonimii jest to mentalny dostęp do innego elementu pojęciowego w ramach tej samej domeny.

BIBLIOGRAFIA

- Bierwiaczonek, Bogusław. „Teorie metonimii – historia, dzień dzisiejszy i perspektywy”. *Językoznawstwo kognitywne III. Kognitywizm w świetle innych teorii*, red. Olga Sokołowska, Danuta Stanulewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006, s. 227–245.
- Fussell, Susan R., Moss, Mallie M. „Figurative Language in Emotional Communication”. *Social and Cognitive Approaches to Interpersonal Communications*, red. Susan R. Fussell, Roger J. Kreuz, Erlbaum, Mahwah, 1998, s. 113–142.
- Jäkel, Olaf. *Metafory w abstrakcyjnych domenach dyskursu*, tłum. Monika Banaś, Bronisław Drąg, Universitas, 2003.
- King, Brian. *The Conceptual Structure of Emotional Experience in Chinese*. Global Language Press, 2007.
- Kövecses, Zoltán. *Metaphor and Emotion. Language, Culture and Body in Human Feeling*. Oxford University Press, 2000a.
- Kövecses, Zoltán. „Emotion Concepts: Social Constructionism and Cognitive Linguistics”. *The Verbal Communication of Emotions: Interdisciplinary Perspectives*, Erlbaum, Mahwah, 2002, s. 109–124.
- Kövecses, Zoltán. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press, 2010.
- Lakoff, George. „The Contemporary Theory of Metaphor”. *Metaphor and Thought*, red. Andrew Ortony, Cambridge University Press, 1993, s. 202–251
- Lakoff, George, Johnson, Mark. *Metafory w naszym życiu*, tłum. Tomasz P. Krzeszowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1988.
- Nowakowska-Kempna, Iwona. *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 1995.
- Nowakowska-Kempna, Iwona. „Język ciała czy ciało w umyśle, czyli o metaforyce uczuć”. *Język a kultura*, t. 14, Wrocław, 2000a, s. 25–58.
- Nowakowska-Kempna, Iwona. *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Część II. Data*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2000b.
- Pawelec, Andrzej. *Metafora pojęciowa a tradycyjna*. Universitas, 2006.
- Ye, Zhengdao. „Different Modes of Describing Emotions in Chinese: Bodily Changes, Sensations, and Bodily Images.” *Pragmatics & Cognition*, t. 10, nr. 1–2, 2002, s. 307–339.
- Yu, Ning. „Metaphorical Expressions of Anger and Happiness in English and Chinese.” *Metaphor and Symbolic Activity*, t. 10, nr. 2, 1995, s. 59–92.
- Yu, Ning. *The Contemporary Theory of Metaphor*. John Benjamins Publishing Company, 1998.
- Yu, Ning. „Body and Emotion: Body Parts in Chinese Expression of Emotion”. *The Body in Description of Emotion: Cross-Linguistic Studies*, red. Nick Enfield, Anna Wierzbicka, *Pragmatics and Cognition*, t. 10, nr. 1/2, 2002, s. 341–367.